

Matila Ghyka rămîne o figură de prim rang în intelectualitatea interbelică, fără de care istoria culturală a României rămîne incompletă.

CÎND LA BUCUREȘTI, la începutul anilor '60 profesorii Mihai Pop, Alexandru Rossetti și Tudor Vianu au decis să deschidă un „Cerc de stilistică și poetică“ i-au urmat cu entuziasm, cu admirație loială pe acești dascăli și cărturari străluciți un număr de tineri care tocmai absolviseră; un bun număr dintre aceștia au emigrat apoi și s-au afirmat în străinătate; printre participanți se numărau, desigur și tinere cadre didactice care se bucurau de un renume timpuriu, cum ar fi Solomon Marcus sau Mihai Nasta.

Interesant este că în această olimpică întrunire se pomeneau uneori cu anume sfioasă venerație numele lui Matila Ghyka și a lui Pius Servien (Coculescu), ca antemergători ai domeniului frecventat de noi, profesori sau ucenici. Prea multe nu știam (cel puțin eu unul) decât că era vorba de „oameni de primă mână“, respectați și în Apus. Nici nu prea aveam de unde să știm. Cărțile lor existau în exemplare răzlețe, datele mai exacte despre viața și cariera lor lipseau cu desăvîrșire. Mai mult, din motive ideologic-politice, era mai înțelept să nu demonstrezi fațăș prea multă familiaritate cu purtătorii numelor.

În mod curios, situația asta a continuat în bună măsură și după 1989. (Nu vreau să ignor o traducere și o antologie Ghyka, dar ele nu mi-au căzut în mână și nici n-am observat că li s-ar fi acordat mare atenție de către noua intelectualitate.) Foarte recent însă, în ultimele câteva luni, au apărut cel puțin două documente importante menite să aducă puțină lumină. Este vorba de un articol lung, temeinic și detaliat în *Wikipedia*, redactat de un învățat român stabilit de câteva decenii în America, iar în chiar **România literară** un articol bine cercetat al lui Mihai Sorin Rădulescu despre faza finală a vieții lui Matila Ghyka și rudeniile sale cu înaltă aristocrație engleză sau anglo-irlandeză.

Aș vrea să adaug informații despre un scurt episod al șederii *americane* a ofițerului, diplomatului și bogat-eruditului cărturar. Specialist în viața și opera lui Matila Ghyka tot n-am devenit între timp, dar anume detalii, cite sunt, aș vrea totuși să le împărtășesc.

O fostă doctorandă a mea, Theresa Kennedy, a devenit profesoară și sefă de catedră la Colegiul Mary Washington, inițial colegiu de fete în Fredericksburg, Virginia. La acest colegiu, în anii 1947-1950 a predat și a locuit Matila Costiescu (ca să folosesc numele patern). Soția sa îl însoțea firește. Între 1945 și 1947 a predat la Los Angeles, University of Southern California, în departamentul de filozofie, cursuri nu numai de estetică dar și de semantică, sau de filozofia științei.

Am notat că biblioteca Colegiului Mary Washington, pe-atunci foarte distins, să nu spun snob, conține și azi un număr de cărți ale savantului diplomat: întâi *Couleur du monde*, memoriile sale adică, atît în originalul francez, cît și în traducerea engleză publicată de celebra editură engleză Heinemann în 1961. Apoi însă și lucrări propriu-zise, de specialitate cum ar

Matila Ghyka în America

fi *A Practical Handbook of Geometrical Composition and Design* (Londra: Tiranti, 1952), *Sortileges du verbe* (Paris: Gallimard, 1949), *The New Biology* (în arhivă), *The Geometry of Art and Life* (London: Sheed and Ward, 1946) și cred că altele încă.

Angajarea lui la Fredericksburg se datora în bună măsură pictorului Julian Binford (1908-1997), pictor azi uitat, dar care în vremea aceea era cunoscut prin picturi murale în biserici, clădiri de poștă și altele; un pictor realist, care după o fază, mai mult abstracționistă între cele două războaie la Paris (unde se cunoscuse cu Ghyka) a predat la Mary Washington din 1945 pînă în 1971.

Munca fostului diplomat și matelot la Colegiu nu era apăsătoare. Ghyka ținea trei cursuri: estetica, istoria artei și arta extrem-orientală (sino-japoneză presupun). Odată, ca parte din cursul din urmă, a prezentat studentelor colecția proprie de jaduri orientale. De asemeni s-a lansat și în prezentarea teoriilor sale mai puțin obișnuite privind rolul „proporției“ în viață și în artă; a fost bucuros mirat de entuziasmul stîrmit la studentime de aceste frumoase excentricități. În genere, e limpede că a fost stimat și simpatizat. Iată ce spune fostul decan, Prof.

î n s e m n ă r i

Edward Alvey Jr. în volumul „History of Mary Washington College 1908-1972“ publicat de editura prestigioasei Universitatii Virginia în 1974.

Alvey îi rezervă lui Ghyka vreo 3 pagini în „istoria“ sa, începînd cu propoziția: „Cadrelor didactice li s-a alăturat în 1947 un prinț adevărat“. Continuuă cu titlurile, decorațiile, diplomele, averile și călătoriile lui Matila Ghyka. Descrie integrarea esteticianului la Mary Washington, folosind pasaje din memoriile acestuia, care, deși poate cunoscute unor cititori români, merită reproduse aici.

Ghyka scrie printre altele cu pătrundere psihologică și umor delicat:

„Campusul, adică întregul domeniu, inclusiv parcul și paștile, înconjurau adorabilele clădiri în neo-clasicism Palladian ale Colegiului. [...] Studentele erau 1500 la număr, iar nu 12.000 ca în Universitatea mea californiană (referința la University of Southern California din Los Angeles unde M.G. predase anterior – nota mea). Primul meu contact cu acest virtual gyneceu de fecioare, m-a făcut să mă simt ca un eunuc într-un harem – desigur, cu o deosebire esențială – dar acest sentiment s-a spulberat degrabă. Majoritatea fetelor aveau farmec și o delectabilă naturalețe, împletite cu distincția și manierele tinerelor doamne Sudiste, în viața reală sau zugrăvite în narațiuni. Unele din ele erau grozav de drăgălașe, adesea cu expresia visătoare și cu glezna zveltă pe care le-am atribui eroinelor lui Edgar Allan Poe acelor Ofelii sau unor *Belles Dames sans merci* (aluzie la o poezie de John Keats inspirată de imagistica medievală – n. mea) pe care le pictaseră Burne-Jones și Rossetti. Difereau de trupurile încărcate de vitamine ale fetelor californiene, care aminteau mai curînd de rodii sau piersici coapte. Atmosfera de secol al XVIII-lea specific Virginiei tesa o pinză fină de curtenitoare eleganță între dascăli și studente: pe de o parte un unchi de galantă castitate, de alta parte o cochetărie încrezător-inocentă.”

În fond, oare de ce nu a rămas Ghyka acolo? Orașelul e (și astăzi încă) adorabil. Distanța de o metropolă (capitala americană Washington) este de puțin peste o oră cu automobilul. Aceeași distanță de munte, distanța mai mică încă de Oceanul Atlantic. Împrejurimile sunt (și azi încă) bucolice și dulci. Matila Costiescu avea însă cam 70 de ani și faptul acesta a influențat desigur întoarcerea în Europa. S-a retras în Anglia și în Irlanda, unde a trăit mai mult din expediente, uneori la limita supraviețuirii. S-a afirmat că în această perioadă ar fi scris (sub pseudonim) câteva romane polițiste. Nu le cunosc, dar m-ar interesa să le văd.

Matila Ghyka rămîne o figură de prim rang în intelectualitatea interbelică, fără de care istoria culturală a României rămîne incompletă, după cum teoriile lui, scrutate meticolos, ar duce la rezultate dintre cele mai interesante.

Virgil NEMOIANU